

**РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, ІСТОРІЯ
ПОЛІТИЧНИХ ТА ПРАВОВИХ УЧЕНЬ; КОНСТИТУЦІЙНЕ, МУНІЦИ-
ПАЛЬНЕ ПРАВО. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА**

УДК 346.2

DOI 10.31732/2708-339X-2024-14-A1

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Степаненко Н.В.,

*доктор філософії в галузі права, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: nataliasv@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4498-5026>*

Кучинська А.Ю.,

*здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113,
e-mail: kuchynskaay@krok.edu.ua*

RESPONSIBILITY IN ECONOMIC ACTIVITY

Stepanenko N.V.,

*PhD in Law,
associate Professor of the Department of Theory and History
of the State and Law of «KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: nataliasv@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4498-5026>*

Kuchynska A.Y.,

*graduate of the Master's degree
of «KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 0311
e-mail: kuchynskaay@krok.edu.ua*

Анотація. Стаття присвячена аналізу відповідальності в господарській діяльності, яка є фундаментальним компонентом регулювання економічних відносин у сучасному бізнес-середовищі. У роботі розглядається сутність та особливості різних видів відповідальності суб'єктів господарювання, зокрема правової, економічної та етичної. Матеріальна, адміністративна та кримінальна відповідальність є ключовими аспектами, що застосовуються до суб'єктів у разі порушення правових норм чи договірних зобов'язань. Особлива увага приділена правовим наслідкам недотримання обов'язків щодо якості продукції, екологічної та соціальної безпеки, що сьогодні набуває особливого значення.

Аналізуючи відповідальність у господарській діяльності, стаття зосереджується на правових, фінансових і матеріальних аспектах, а також на екологічній і соціальній складовій, механізмах контролю та управлінні ризиками. Виявлено, що акцент на цих аспектах сприяє зниженню юридичних і фінансових ризиків, забезпечує сталість компанії, її конкурентоспроможність і сприяє формуванню позитивного іміджу.

Актуальність дослідження підкреслюється необхідністю запобігання недоброчесній конкуренції, забезпеченням стабільного економічного розвитку та створенням правового середовища, що сприяє чесному функціонуванню ринку. Розвиток корпоративної відповідальності стає важливим з огляду на зростання глобальних вимог до соціальних та екологічних стандартів, які вимагають від компаній ефективного управління відповідальністю. Дослідження підходів до корпоративної відповідальності включає розробку практик, які враховують економічні та соціальні фактори і сприяють сталому розвитку.

Особлива увага приділяється питанням корпоративної етики, зокрема доброчесності у веденні бізнесу,

прозорості фінансової звітності та соціально-етичних зобов'язань компаній перед суспільством. Такий підхід підвищує довіру партнерів, споживачів та інвесторів, створюючи позитивне ринкове середовище та сприяючи економічній стабільності. Таким чином, компанії, що дотримуються принципів відповідальності, стають рушіями сталого розвитку та формують позитивний вплив на суспільство.

Ключові слова: відповідальність, господарська діяльність, юридична відповідальність, соціальна відповідальність, підприємництво, репутація, ризики, споживачі, партнери.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 15.

Abstract. The article is dedicated to an in-depth analysis of responsibility in economic activity, which is a fundamental component in regulating economic relations within the modern business environment. The paper examines the essence and specific features of various types of responsibility for business entities, including legal, economic, and ethical aspects. Material, administrative, and criminal responsibilities are key elements applied to entities in cases of legal violations or contractual breaches. Special attention is given to the consequences of failing to fulfill obligations related to product quality, environmental, and social safety, which are increasingly significant today.

Analyzing responsibility in economic activity, the article focuses on legal, financial, and material aspects, as well as the environmental and social components, control mechanisms, and risk management practices. It has been found that emphasizing these aspects helps reduce legal and financial risks, ensures company sustainability and competitiveness, and contributes to building a positive reputation.

The relevance of this study is underscored by the need to prevent unfair competition, ensure stable economic development, and create a legal environment that supports fair market operations. The development of corporate responsibility has become crucial due to rising global requirements for social and environmental standards, necessitating companies to implement effective responsibility management practices. Research into corporate responsibility approaches includes developing practices that consider economic and social factors and support sustainable development.

Special attention is given to corporate ethics, particularly integrity in business conduct, transparency in financial reporting, and companies' social and ethical obligations to society. This approach enhances the trust of partners, consumers, and investors, fostering a positive market environment and promoting economic stability. Thus, companies that uphold principles of responsibility become drivers of sustainable development and create a positive impact on society.

Keywords: responsibility, economic activity, legal responsibility, social responsibility, entrepreneurship, reputation, risks, consumers, partners.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 15.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції ринкових відносин відповідальність в економічному житті стає ключовим аспектом забезпечення стабільності та ефективності діяльності компаній. З одного боку, компанії повинні прагнути максимізувати прибуток і збільшити частку ринку, з іншого – дотримуватися законів і соціальних стандартів, що вимагає комплексного підходу до управління відповідальністю.

В умовах жорсткої конкуренції компанії часто стикаються з дилемою між короткостроковим прибутком і довгостроковою відповідальністю. Порушення правових стандартів, нехтування етичними принципами або екологічними вимогами можуть мати негативні наслідки, включаючи юридичні санкції, фінансові втрати, втрату довіри споживачів і репутаційну шкоду [1, с. 74].

Зростаючі вимоги суспільства до компаній щодо соціальної та екологічної відповідальності ускладнюють ситуацію. У цьому контексті виникає потреба в розробці та впровадженні ефективних механізмів управління підзвітністю, які враховують як економічні, так і соціальні аспекти діяльності.

Важливо зрозуміти, як можна забезпечити баланс між економічними інтересами компаній та їхньою відповідальністю перед суспільством, законом і навколишнім середовищем, щоб створити умови для сталого розвитку та зростання. Ця проблема потребує всебічного аналізу, оскільки її вирішення є необхідним для розробки успішної стратегії компаній у сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками питання відповідальності у господарській діяльності набуло значної уваги з боку науковців і практиків.

Дослідження показують важливість інтеграції соціальної, екологічної та етичної відповідальності у діяльність підприємств для підвищення їх конкурентоспроможності і довіри з боку споживачів.

У працях Аванесяна Г. М., Лісного І. А. та Глушка К. О. обговорюються договірні відносини на ринку цінних паперів, особливості правового регулювання та вплив цих аспектів на господарську діяльність, що підкреслює необхідність відповідальності суб'єктів господарювання для забезпечення правової захищеності учасників ринку [1, с. 74].

Значний внесок у розробку питань го-

сподарського права зробили В. С. Щербина та В. В. Резнікова у підручнику «Актуальні проблеми господарського права», де розглядаються проблеми правового регулювання господарських відносин, а також аспекти дотримання законодавчих норм суб'єктами господарювання, що є важливим для підтримання стабільності в ринкових відносинах [2, с. 672].

О. О. Адлер та О. Й. Лесько в навчальному посібнику «Аналіз господарської діяльності» акцентують увагу на важливості ефективного контролю та аналізу діяльності підприємств як інструментів мінімізації ризиків. Вони підкреслюють, що систематичний підхід до аналізу діяльності сприяє підвищенню відповідальності та ефективності управління ресурсами [3, с. 60].

Ю. О. Гелич у своїй праці розглядає питання вдосконалення господарського законодавства, що включає механізми підвищення відповідальності суб'єктів господарювання за недотримання договірних зобов'язань. Він пропонує конкретні зміни до нормативно-правових актів для посилення правових гарантій у господарській діяльності. Ці дослідження вказують на зростаючу потребу у впровадженні чітких механізмів контролю та підзвітності, які враховують як економічні, так і соціальні аспекти господарської діяльності [4, с. 13].

Важливою науковою працею є «Стратегія та суспільство: зв'язок між конкурентною перевагою та корпоративною соціальною відповідальністю» (2006) Майкла Портера та Маркса Крамера, яке залишається актуальним і вплинуло на багато подальших досліджень. Автори підкреслюють, що корпоративна соціальна відповідальність може призвести до конкурентних переваг. Вони пропонують інтегрувати соціальні проблеми в бізнес-стратегії компаній, що призведе до підвищення їх ефективності [15, с. 57].

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Попри значний прогрес у дослідженні відповідальності в господарській діяльності, залишаються не вирішеними важливі аспекти. Зокрема, це питання узгодженості адміністративно-господарських санкцій з іншими нормативними актами, що ускладнює їх практичне застосування та ін-

теграції соціальної, екологічної й юридичної відповідальності в єдину правову систему.

Недостатньо досліджено ефективність санкцій у забезпеченні стабільності ринкових відносин, а також не врегульовано господарські зобов'язання у нетипових ситуаціях. Використання цифрових технологій для моніторингу та контролю дотримання законодавства також потребує подальшого аналізу.

Вирішення цих питань сприятиме створенню більш ефективної системи правового регулювання господарської діяльності.

Метою даної статті є всебічний аналіз відповідальності у господарській діяльності, включаючи соціальну, екологічну та етичну відповідальність підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Господарська відповідальність – це несприятливі майнові чи адміністративно-управлінські наслідки, які настають для суб'єкта господарювання у випадку невиконання чи неналежного виконання ним вимог господарського договору або господарського законодавства.

Господарське зобов'язання – це обов'язок, який виникає між суб'єктами господарської діяльності або іншими учасниками господарських відносин на підставах, визначених законодавством. Згідно з ним, один із суб'єктів (зобов'язана сторона, зокрема боржник) повинен здійснити певні дії економічного або управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (наприклад, виконати роботу, передати майно, виплатити гроші, надати інформацію тощо) або ж утриматися від виконання певних дій. Інший суб'єкт (управлена сторона, зокрема кредитор) має право вимагати виконання цих обов'язків (ч. 1 ст. 173 Господарського кодексу України).

В сучасних умовах важливою складовою належного ведення господарської діяльності є встановлення відповідальності для учасників господарських відносин. Це є необхідною умовою для ефективної роботи системи, що забезпечує законність та правовий порядок у сфері господарства в Україні [3, с. 60].

Ефективність господарського законодавства залежить від встановлення системи санкцій за його порушення. До числа санк-

цій, які найчастіше застосовуються саме у господарських відносинах, але на сьогоднішній день є найменш дослідженими, є насамперед адміністративно-господарські санкції. Вони вперше були виокремлені в окремий вид санкцій і регламентовані саме в Господарському кодексі України.

У Господарському кодексі України є розділ «Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання», в якому, зокрема, глава 27 «Адміністративно-господарські санкції» визначає основні правила застосування таких санкцій до суб'єктів господарювання. У цьому розділі описані види санкцій, умови, строки їх накладання та гарантії захисту прав суб'єктів господарювання у разі неправомірного застосування санкцій. Крім Господарського кодексу, інші закони та нормативні акти, що регулюють господарські відносини, також містять положення щодо адміністративно-господарських санкцій, їх порядок і підстави застосування. Проте ці закони не завжди узгоджені з Господарським кодексом, і в них недостатньо чітко визначені механізми застосування санкцій, що ускладнює ефективний захист господарсько-правових відносин від неправомірних дій суб'єктів господарювання [14, с. 136].

Господарські зобов'язання можуть виникати (ст. 174 ГК України):

- безпосередньо внаслідок закону або іншого нормативно-правового акта, що регулює господарську діяльність;

- з акту управління господарською діяльністю;

- з господарського договору та інших угод, передбачених законом, а також з угод, що не суперечать закону, але не згадані в ньому;

- внаслідок заподіяння шкоди суб'єкту або суб'єктом господарювання, а також в результаті придбання або збереження майна суб'єкта або суб'єктом господарювання за рахунок іншої особи без належних підстав;

- у результаті створення об'єктів інтелектуальної власності та інших дій суб'єктів, а також внаслідок подій, які законом пов'язані з виникненням правових наслідків у сфері господарювання.

Види господарських зобов'язань:

- Майново-господарські зобов'язання (ст. 175 ГК України);

- Організаційно-господарські зобов'язання (ст. 176 ГК України);

- Соціально-комунальні зобов'язання (ст. 177 ГК України);

- Публічні зобов'язання (ст. 178 ГК України);

- Господарсько-договірні зобов'язання (ст. 17-188 ГК України [8]).

Майново-господарські зобов'язання – це цивільно-правові зобов'язання, які виникають між учасниками під час господарської діяльності. Згідно з цими зобов'язаннями, одна зі сторін повинна виконати певну дію на користь іншої сторони або утриматися від виконання певних дій. Інша сторона, в свою чергу, має право вимагати виконання цього зобов'язання [4, с. 13].

Організаційно-господарські зобов'язання – це зобов'язання, що виникають у процесі управління господарською діяльністю між суб'єктом господарювання та стороною, яка має організаційно-господарські повноваження. В межах цих зобов'язань одна зі сторін повинна виконати певні організаційні дії на користь іншої сторони або утриматися від певних дій, а інша сторона має право вимагати виконання цих зобов'язань (ст. 176 Господарського кодексу України).

Соціально-комунальні зобов'язання – це обов'язки, за якими місцеві ради ухвалюють рішення про створення спеціальних робочих місць для людей з обмеженими можливостями та організацію їхньої професійної підготовки, фінансуючи це з власних коштів відповідно до законодавства.

Господарсько-правова відповідальність базується на принципах, згідно з якими:

- потерпіла сторона має право на компенсацію збитків незалежно від того, чи міститься в договорі відповідне застереження;

- законодавчо встановлена відповідальність виробника (продавця) за неналежну якість продукції застосовується також незалежно від наявності відповідного застереження в договорі;

- сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язань, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника від виконання зобов'язань у натурі без згоди іншої сторони;

- у господарському договорі недопустимі застереження, які виключають або обмежують відповідальність виробника (продавця) продукції.

Публічні зобов'язання – це обов'язки, за якими суб'єкт господарювання, відповідно до закону та своїх установчих документів, повинен виконувати роботи, надавати послуги або продавати товари кожному, хто звертається на законних підставах. Він не має права відмовити в цих діях, якщо здатен їх виконати, і не може надавати перевагу одному споживачу над іншим, окрім випадків, передбачених законодавством [5, с. 144].

Корпоративна відповідальність охоплює різні фактори діяльності компаній та організацій, які впливають на їхній успіх, репутацію та відносини із зацікавленими сторонами. Основні види відповідальності в підприємницькому середовищі можна розділити на кілька категорій.

Соціальна відповідальність (CSR, Corporate Social Responsibility) відображає зобов'язання компанії діяти в інтересах суспільства з урахуванням етичних, екологічних та економічних факторів.

Вона включає:

- взаємодію з громадою: підприємства повинні активно співпрацювати з місцевими громадами, підтримувати соціальні ініціативи, благодійність і волонтерство;

- забезпечення прав працівників: включає дотримання трудових прав, створення безпечних умов праці та сприяння розвитку професійних навичок співробітників;

- етичний маркетинг: підприємства мають дотримуватись етичних стандартів у рекламі та просуванні своїх продуктів.

Екологічна відповідальність включає дотримання норм і стандартів, які забезпечують збереження навколишнього середовища.

Це:

- використання стійких практик: впровадження екологічно чистих технологій, зменшення відходів і споживання ресурсів;

- відповідальне використання ресурсів: раціональне використання природних ресурсів, таких як вода, енергія та сировина;

- відповідність екологічним стандартам: суворе дотримання екологічних вимог і стандартів [13, с. 182].

Екологічна відповідальність передба-

чає дотримання норм і стандартів, що забезпечують збереження навколишнього середовища.

Можна поділити на:

- використання сталих практик: впровадження екологічно чистих технологій, зменшення відходів і споживання ресурсів;

- відповідальне управління ресурсами: раціональне використання природних ресурсів, таких як вода, енергія та сировина;

- дотримання екологічних норм: суворе дотримання екологічних законодавчих вимог і стандартів.

Етична відповідальність стосується дотримання моральних норм і стандартів у бізнес-діяльності.

Вона включає:

- прозорість у веденні бізнесу: чесне і відкрите управління, що включає звітність перед зацікавленими сторонами;

- доброчесність: уникнення корупції, шахрайства та інших неетичних практик;

- уважність до стейкхолдерів: залучення і врахування думок усіх зацікавлених сторін, включаючи клієнтів, постачальників, співробітників і громади [6, с. 166].

Насамперед, проаналізувавши положення ГК України, слід відзначити, що факт правопорушення у сфері господарської діяльності є підставою для господарсько-правової відповідальності. Цей вид відповідальності застосовується лише в сфері господарської діяльності.

Господарсько-правова відповідальність виражається у вигляді негативних економічних та/або правових наслідків, які впливають на особу або майновий стан правопорушника.

Для застосування господарсько-правової відповідальності обов'язковою умовою є наявність складу правопорушення, що включає чотири основні елементи:

- факт неправомірної поведінки суб'єктів господарювання може проявлятися в порушенні норм законодавства або невиконанні умов договору, які є обов'язковими для учасників господарських відносин, що призводить до збитків або інших негативних наслідків для потерпілої сторони, шкодячи її правам і законним інтересам;

- факт наявності збитків або інших негативних наслідків (наприклад, шкода репу-

тації підприємства або відсутність можливості виходу на ринок);

- причинний зв'язок між неправомірною поведінкою порушника та завданими потерпілому збитками;

- наявність вини правопорушника.

У господарському праві виділяють два основні елементи: реальна можливість суб'єкта господарських відносин діяти правомірно, щоб запобігти негативним наслідкам, а також його бездіяльність, тобто відсутність необхідних дій для запобігання неправомірним діям і уникнення збитків. Правовим інструментом господарсько-правової відповідальності є система санкцій, які впливають на інтереси правопорушника.

У сфері господарської діяльності використовуються такі види санкцій: відшкодування збитків, штрафи, оперативно-господарські санкції, а також адміністративно-господарські санкції за порушення правил ведення господарської діяльності.

Встановлені господарсько-правові санкції спрямовані на захист прав та законних інтересів учасників господарських правовідносин, а також на компенсацію збитків, завданих внаслідок правопорушення, і на забезпечення правопорядку в господарській сфері.

Принципи господарсько-правової відповідальності відображають основні аспекти і характер правового регулювання цієї відповідальності та є важливими в практиці їх застосування. Зокрема, господарсько-правова відповідальність базується на таких принципах:

- потерпіла сторона має право на відшкодування збитків, незалежно від того, чи міститься відповідне застереження в договорі. Також законодавство передбачає відповідальність виробника (продавця) за неналежну якість продукції, що застосовується незалежно від наявності такого застереження в договорі [7, с. 257].

Цей принцип підтверджує право суб'єкта господарювання, який зазнав збитків через правопорушення іншого суб'єкта, на отримання відшкодування у будь-якій ситуації. Водночас, цей принцип також передбачає відповідальність виробника (продавця) за недостатню якість продукції.

- сплата штрафів за порушення зо-

бов'язань та відшкодування збитків не звільняє правопорушника від виконання взятих зобов'язань в натурі без згоди іншої сторони.

У літературі розрізняються юридичні і фактичні підстави господарсько-правової відповідальності.

Юридичні підстави – це правові документи, які визначають певні дії суб'єкта господарювання як неправомірні та встановлюють форму і обсяги відповідальності за них. У господарському праві такими підставами виступають законодавчі акти, контракти, а також адміністративні акти (наприклад, статут підприємства, положення про філію або рішення Кабінету Міністрів щодо створення конкретних підприємств).

Фактичні підстави господарсько-правової відповідальності слід розрізняти за суб'єктом та об'єктом.

У першому випадку йдеться про відповідність правосуб'єктності осіб, які беруть участь у правовідносинах, тим критеріям, що визначені законом для правопорушника та потерпілої сторони. Наприклад, санкції не можуть бути застосовані до фізичної особи – підприємця відповідно до Закону «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ і організацій за правопорушення у сфері містобудування». У другому випадку йдеться про фактичні дії, які закон, договір або адміністративний акт класифікують як неправомірні. Це стосується господарського правопорушення. Особливість господарсько-правової відповідальності полягає в тому, що її характер визначається типом економічного правопорушення.

Господарські санкції – це заходи, які застосовуються до підприємств, організацій або фізичних осіб у разі порушення законодавства в галузі господарської діяльності, умов договорів, а також норм екологічного, трудового, антимонопольного законодавства та інших регуляцій. Такі санкції можуть мати різні форми та наслідки, які залежать від типу правопорушення.

Господарські санкції можна класифікувати за кількома критеріями.

За формою:

- фінансові санкції: включають штрафи, пені, неустойки, які накладаються на підприємства за невиконання або неналеж-

не виконання зобов'язань. Наприклад, за затримку з оплатою товарів або послуг;

- адміністративні санкції: включають заборони на певну діяльність, припинення ліцензій, анулювання сертифікатів, що регулюють діяльність підприємства;

- кримінальні санкції: у випадках грубих порушень закону (наприклад, корупція, шахрайство) можуть застосовуватися кримінальні санкції, які включають позбавлення волі, конфіскацію майна тощо.

За метою:

- санкції для захисту прав споживачів: накладаються у випадках, коли підприємство порушує права споживачів, наприклад, шляхом надання недостовірної інформації про товар чи послугу;

- економічні санкції: включають обмеження на доступ до ринків, фінансування або технологій у відповідь на певні дії підприємства або держави;

- санкції за порушення екологічного законодавства: можуть включати штрафи за забруднення навколишнього середовища, неналежне управління відходами тощо [8].

Господарські санкції можуть бути накладені з різних причин, серед яких:

- порушення умов договору: невиконання зобов'язань за контрактами, що призводить до економічних втрат для контрагента;

- недотримання законодавства: включає порушення податкового, трудового, антимонopolного, екологічного законодавства;

- неналежна якість продукції: випуск продукції, яка не відповідає стандартам якості, може призвести до штрафів та відшкодувань;

- неправомірні дії: дії, які порушують права інших підприємств чи фізичних осіб, зокрема конкуренцію, можуть призвести до накладення санкцій.

Господарські санкції можуть мати серйозні наслідки для підприємств, такі як: фінансові втрати, погіршення репутації, втрата ліцензій та сертифікатів, кримінальні наслідки.

Відповідальність у господарській діяльності охоплює різноманітні аспекти, що впливають на роботу підприємств та їх взаємодію з усіма зацікавленими сторонами.

Розглянемо як позитивні, так і негативні наслідки впровадження відповідальності в бізнес. Дотримання принципів соціальної, екологічної та етичної відповідальності сприяє формуванню позитивного іміджу компанії. Це дозволяє залучати нових клієнтів і партнерів і зміцнювати довіру існуючих клієнтів. Відповідальність може стати конкурентною перевагою. Компанії, які активно впроваджують етичні практики та екологічні ініціативи, можуть виділятися серед менш сумлінних конкурентів. Відповідальні компанії створюють здорову корпоративну культуру, яка позитивно впливає на мотивацію та задоволеність працівників. Співробітники, які відчувають, що працюють у відповідальній компанії, більш лояльні та продуктивні.

Дотримання законів і етичних стандартів знижує ризик санкцій, судових позовів і втрати репутації. Це, в свою чергу, зменшує ймовірність фінансових втрат. Відповідальність у бізнесі підтримує принципи сталого розвитку, що веде до збереження природних ресурсів та покращення якості життя в громадах. Інвестори все більше звертають увагу на соціальні та екологічні аспекти ділового життя. Відповідальні компанії можуть бути більш привабливими для інвестицій [9, с. 93].

Також можуть бути негативні наслідки. Впровадження соціальних, екологічних та етичних ініціатив може вимагати значних фінансових та ресурсних витрат, що може вплинути на короткострокову рентабельність підприємства. Зміна бізнес-процесів і впровадження нових практик можуть стикатися з опором з боку співробітників, що може призвести до внутрішніх конфліктів.

Деякі компанії, можливо, намагаються справити враження на відповідальних, не вживаючи жодних реальних дій. Це може призвести до втрати довіри споживачів і негативних наслідків для репутації. Збільшення державних вимог щодо відповідальності може ускладнити ведення бізнесу, особливо для малих і середніх підприємств, які можуть не мати ресурсів для виконання нових вимог. Іноді навіть найкращі наміри можуть мати зворотний результат. Наприклад, впровадження програми соціальної відповідальності може викликати негативну реакцію з

боку споживачів або громади [12, с. 484].

Бувають випадки, коли корпоративна відповідальність суперечить фінансовим інтересам компанії, що може призвести до важких управлінських рішень. Успішне впровадження принципів відповідальності може значно підвищити ефективність компанії, зміцнити її репутацію та сприяти сталому розвитку. Однак важливо враховувати потенційні ризики та проблеми, пов'язані з цим процесом. Комплексний підхід до відповідальності може допомогти компаніям не тільки бути успішними, а й брати активну участь у позитивних змінах у суспільстві.

Господарсько-правова відповідальність ґрунтується на принципах, відповідно до яких (пункт 3, стаття 216 Господарського кодексу України):

- потерпіла сторона має право на компенсацію збитків, незалежно від того, чи міститься в договорі відповідне застереження;

- законодавчо встановлена відповідальність виробника (продавця) за неналежну якість продукції застосовується також незалежно від наявності відповідного застереження в договорі;

- сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі;

- у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції [10].

Форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) – це надзвичайні та непередбачувані обставини, які об'єктивно ускладнюють виконання зобов'язань, зазначених у договорі (контракті, угоді тощо), а також обов'язків, передбачених законодавчими та іншими нормативними актами (ч. 1 ст. 617 Цивільного кодексу, ч. 2 ст. 218 Господарського кодексу України та ст. 14-1 Закону «Про торгово-промислові палати в

Україні»).

Висновки. У сучасному світі, який стикається з багатьма викликами – від зміни клімату до соціальної несправедливості – роль відповідального бізнесу стає дедалі важливішою. Підприємства, що активно впроваджують принципи відповідальності, не лише сприяють сталому розвитку суспільства та захисту навколишнього середовища, але й отримують конкурентні переваги.

Позитивні наслідки відповідальності, такі як: поліпшення репутації, підвищення мотивації співробітників і зниження ризику, свідчать про те, що відповідальна бізнес-практика може привести до поліпшення фінансових показників і організаційної стабільності. У той же час негативні наслідки, такі як витрати на впровадження нових практик або ризик «зеленого піару», вимагають обережних дій і належного менеджменту з боку компаній.

Необхідність інтегрувати відповідальність у бізнес-стратегію є гарячою темою для дискусій серед науковців, практиків та менеджерів. Розробка та впровадження програм корпоративної соціальної відповідальності, управління екологічними ризиками та забезпечення прозорості бізнесу можуть бути критично важливими факторами для досягнення компаніями своїх цілей.

Відповідальність у господарській діяльності є не лише етичним обов'язком, але й важливим інструментом для забезпечення довгострокового успіху. Бізнес, який розуміє цю відповідальність і впроваджує її в своїй діяльності, має можливість не тільки покращити свою репутацію та фінансові показники, але й стати активним учасником соціально-економічного розвитку, сприяючи благополуччю суспільства в цілому. В умовах швидко змінюваного бізнес-середовища, усвідомлення і прийняття відповідальності є ключем до сталого розвитку та процвітання як підприємства, так і суспільства в цілому.

Література:

1. Аванесян Г.М., Лісний І.А., Глушко К.О. Договірні відносини на ринку цінних паперів: цивільний обіг та господарська діяльність. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 8. С. 74.
2. Актуальні проблеми господарського права (Особлива частина): підручник за ред. В. С. Щербини, В. В. Резнікової. Київ : Видавництво Ліра-К. 2018. 672 с.
3. Аналіз господарської діяльності : навчальний посібник О. О. Адлер, О. Й. Лесько. Вінниця: ВНТУ. 2019. С. 60.
4. Геліч. Ю. О. Щодо питання про вдосконалення господарського законодавства України. Реформування

системи господарського законодавства України. 2014. С. 13.

5. Господарське право: навч. посібник укл. А. А. Бутирський. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2020. 144 с.

6. Господарське право: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання) Подцерковний О. П., Добровольська В. В., Зятіна Д. В., Будурова Г. М. Одеса. 2021. 166 с.

7. Господарське право: В. В. Сергієнко, Ю. Ю. Браславець, Н. М. Капустян та ін.; за заг. ред. канд. юрид. наук, професора В. В. Сергієнка. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2016. С. 257.

8. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 року, із наступними змінами та доповненнями. Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 20.10.2024)

9. Джурицький О. Поняття та види джерел господарського права України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки». 2015. № 2 (101). С. 93.

10. Н. А. Буличева. Юридична відповідальність у сфері господарювання. URL: <https://studies.in.ua/gopodarske-pravo/3946-yuridichna-vdpovdalnst-u-sfer-gospodaryuvannya.html> (дата звернення: 20.10.2024)

11. Нескороджена Л. Л. Реформування системи господарського законодавства України Л. Л. Нескороджена, П. С. Борцевич. Матеріали круглого столу, 2 грудня 2014. К., 2014. С. 71.

12. Смолин Г. В., Туркот О. А., Л. В. Хомко Господарське право України. Загальна частина: підручник за заг. ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 484 с.

13. Черняк С. В., Господарська діяльність як об'єкт адміністративно-правової охорони. Legal Novels. 2024. Т. 2. № 22. С. 182.

14. Швидка Т. І., Господарське право в схемах і таблицях : навч. посіб. Т. І. Швидка. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право. 2019. 136 с.

15. Ямкова І. М. Актуальні проблеми господарського права І. М. Ямкова Науковий вісник публічного та приватного права. 2015. Вип. 2. С. 57.

References:

1. Avanesyan G.M., Lisny I.A., Hlushko K.O., Contractual Relations on the Securities Market: Civil Turnover and Economic Activity, Legal Scientific Electronic Journal. 2023. No. 8. P. 74.

2. Current Issues of Economic Law (Special Part): Textbook edited by V. S. Shcherbyna, V. V. Reznikova. Kyiv: Lira-K Publishing House, 2018. 672 p.

3. Analysis of Economic Activity: Training Manual by O. O. Adler, O. Y. Lesko. Vinnytsia: VNTU, 2019. P. 60.

4. Helich Yu. O. On the Issue of Improving Ukraine's Economic Legislation, Yu. O. Helich, Reforming the System of Economic Legislation of Ukraine. 2014. P. 13.

5. Economic Law: Textbook compiled by A.A. Butyrskiy. Chernivtsi: Chernivtsi National University named after Yuriy Fed'kovych, 2020. 144 p.

6. Economic Law: Educational and Methodical Manual (for full-time and part-time students) Podtserkovnyi O.P., Dobrovol'ska V.V., Ziatina D.V., Budurova H.M. Odesa, 2021. 166 p.

7. Economic Law: V.V. Serhiienko, Yu.Yu. Braslavets, N.M. Kapustian, et al.; edited by Ph.D. in Law, Professor V.V. Serhiienko. Kharkiv: KhNEU named after S. Kuznets, 2016. P. 257.

8. The Commercial Code of Ukraine dated January 16, 2003, with subsequent amendments and additions. Verkhovna Rada of Ukraine Information. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. (Accessed October 20, 2024)

9. Dzhurynskiy O. The Concept and Types of Sources of Economic Law of Ukraine. Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series «Legal Sciences». 2015. No. 2 (101). P. 93.

10. N.A. Bulicheva, Legal Liability in the Sphere of Economic Activity. URL: <https://studies.in.ua/gopodarske-pravo/3946-yuridichna-vdpovdalnst-u-sfer-gospodaryuvannya.html> (Accessed October 20, 2024)

11. Neskorozhena L.L. Reforming the System of Economic Legislation of Ukraine, L.L. Neskorozhena, P.S. Borzvykh. Round Table Materials, December 2, 2014. Kyiv, 2014. P. 71.

12. Smolyn H.V., Turkot O.A., L.V. Khomko Economic Law of Ukraine. General Part: Textbook edited by H.V. Smolyn. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2017. 484 p.

13. Chernyak S.V., Economic Activity as an Object of Administrative Legal Protection, Legal Novels. 2024. Vol. 2. No. 22. P. 182.

14. Shvydka T.I., Economic Law in Schemes and Tables: Training Manual T.I. Shvydka. 2nd ed., revised and supplemented. Kharkiv: Pravo, 2019. 136 p.

15. I. Yamkova I.M. Current Issues of Economic Law, I.M. Yamkova. Scientific Bulletin of Public and Private Law. 2015. Issue 2. P. 57.

Стаття надійшла до друку 30 жовтня 2024 року